

*Л.О. Сухарева, канд. екон. наук, проф.,
В.О. Орлова, канд. екон. наук, доц.,
Н.В. Рассулова, канд. екон. наук, проф.,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Тугана-Барановського*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І АУДИТУ

Об'єктивною передумовою наукового пошуку у сфері удосконалення освітньо-професійних програм та навчальних планів є формування принципово нової освітянської парадигми у світі. Вона наголошує на сприйнятті освіти не як засобу пізнання світу, а як процесу його створення – проектування та конструювання.

Проективна освіта тлумачиться як виховання і розвиток само визначаючої особистості, яка володіє проективним відношенням до світу. Проективна освіта сприяє формуванню відповідального ставлення до того, що діється у світі.

Інтеграція України у Європейський освітянський простір особливо актуалізує дослідження проблеми наукового обґрунтування структуризації завдань професійної діяльності з обліку як основи визначення професійних компетенцій.

Визначення і структуризація професійних завдань, які повинно покласти в основу підготовки бакалаврів і магістрів є етапом, який завершує структуризацію професійної діяльності фахівців з обліку, контролю і аналізу. Саме на цій основі стає можливим формулювання компетенцій фахівців і професіоналів зі спеціальності “Облік і аудит”.

Аналіз наукових досліджень з педагогіки вищої школи підтверджує наявність постійної дискусії та точки зору стосовно основних концептів реалізації компетентнісного підходу до формування принципово нової моделі вітчизняної освіти, зокрема за якою логікою необхідно виводити професійні компетенції.

Визначити компетенції економіста-професіонала зі спеціальності “Облік і аудит” значить сформулювати поняття здібностей особистості виконувати професійні завдання в межах функцій, які притаманні цій спеціальності. Тобто домінуючу роль відіграють функції відповідної сфери діяльності. Треба цілком погодитися з логікою побудови структури освітньої діяльності фахівців напрямку “Економіка і підприємництво” професора С. Степаненко. За цією логікою доцільним пропонується прийняти за критерій визначення професійних компетенцій – саме функції, а рівень деталізації компетенцій поставити в залежності від класу професійних завдань, які повинні виконувати бакалаври і магістри з обліку і аудиту.

Компетенції, які набуваються в навчальному закладі, не обмежуються будь-якою посадою, а віддзеркалюють якість випускника як особистості. Окрім цього, компетенції передбачають розподіл сфери професійної

діяльності на декілька рівней, а звідси необхідність урахування особливостей кожного рівня, в межах яких передбачені посади службовців. Якщо це обліковці бакалаврського рівня, то здібності зі здійснення робіт з обліку, контролю і аналізу, мають технічний, тобто первісний рівень, але це не виключає наявності у них здібностей щодо:

- систематизації обліково-контрольної і аналітичної інформації у відповідних регістрах і таблицях;
- організації облікових, контрольних і аналітичних номенклатур; здібностей щодо розробки проектів посадових інструкцій та графіків документообігу та інше.

Іншими словами, компетенції бакалаврів орієнтовано на виконання операцій, а компетенції магістрів – на забезпечення обліково-контрольного і аналітичного процесів.

З метою ґрунтовного визначення класів професійних завдань магістра слід проаналізувати комплекс функцій, який причетний професійній діяльності бухгалтера взагалі та професійній діяльності бухгалтера, який отримує освіту за ОКР “Магістр”.

Теоретико-організаційні засади бухгалтерського обліку як професійної діяльності достатньо глибоко і ґрунтовно досліджено проф. Л.В. Чижевською. Автор, звертаючи увагу на тлумачення понять “професія”, “професіонал”, “професіоналізація”, “професіоналізм”, на жаль не розкриває сутність самого предмету дослідження, тобто поняття “професійна діяльність бухгалтера”.

Розкриття сутності будь-якого явища як процесу, а в даному випадку процесу реалізації функцій управління з метою накопичення достовірної, суттєвої інформації для надання її відповідним користувачам – зовнішнім і внутрішнім, припускає не тільки визначення мети процесу і основних завдань процесу, а і самої структури, тобто в даному випадку переліку основних функцій, які реалізуються самим процесом. Що стосується “професійного бухгалтера”, тобто магістра з обліку, контролю і аналізу економічної діяльності (в сучасній помилковій, на нашу думку, інтерпретації “з обліку і аудиту”), то він, на чому ми і акцентували увагу раніше, причетний до управління процесом формування обліково-економічної інформації, яка є основою прийняття управлінських рішень.

При побудові **функціональної моделі професійної діяльності бухгалтера** принципове значення має не допустити плутанини понять рівнів реалізації обліково-економічної інформації (макро- і мікрорівень) з функціями бухгалтера та його обов’язками, в процесі виконання яких він поступово реалізує практично всі функції управління: мотивацію, організацію і планування, облік, контроль, аналіз і, на кінець, регулювання і координацію. Повнота реалізації даних функцій залежить від ієрархічного рівня професійного бухгалтера, тобто його місця в управлінні процесом накопичення обліково-економічної інформації.

Якщо представити професійну діяльність бухгалтера як дії по реалізації основних функцій управління, а кожну функцію у вигляді

функціональної моделі, то облік, який здійснює професійний бухгалтер, можливо представити у вигляді такої функціональної моделі (рис. 1).

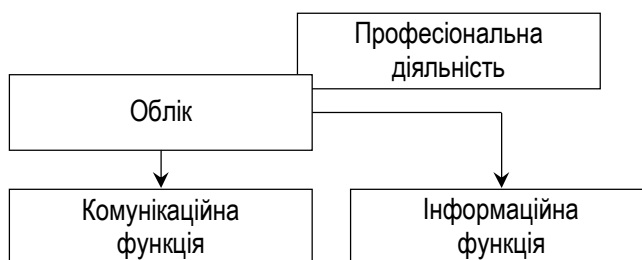

Рис. 1. Функціональна модель обліку як складової професії діяльності бухгалтера

Функціональна модель внутрішнього контролю, який реалізується в процесі професійної діяльності бухгалтера має наступну структуру (рис. 2).

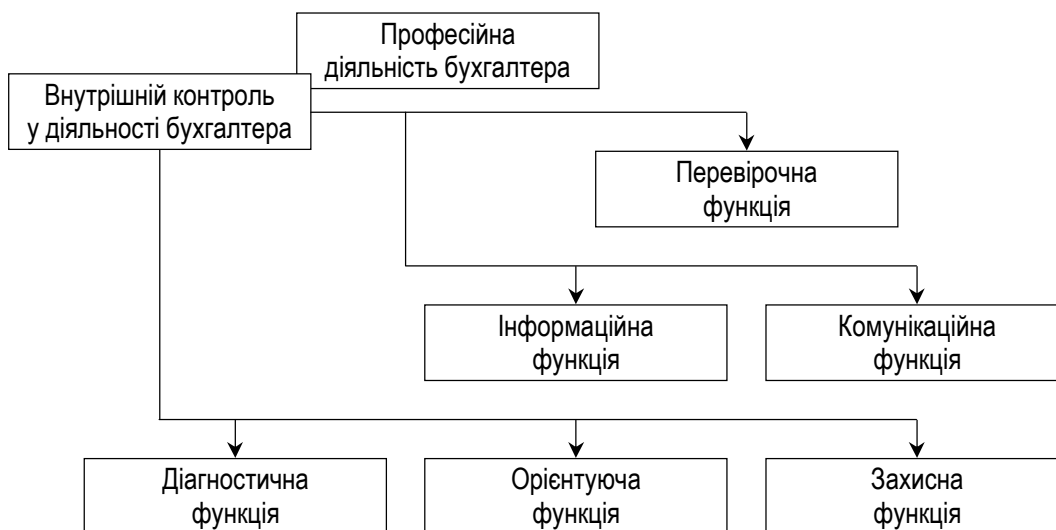

Рис. 2. Функціональна модель внутрішнього контролю в діяльності бухгалтера (бухгалтерського контролю як складової професійної діяльності бухгалтера)

Функціональна модель аналітичної структури за умови її реалізації в професійній діяльності бухгалтера має таку структуру (рис. 3).

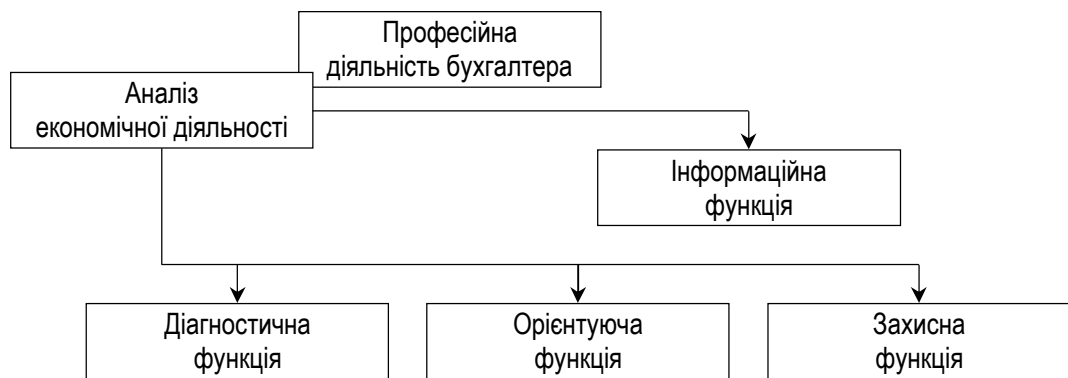

Рис. 3. Функціональна модель аналізу економічної діяльності як складової професійної діяльності бухгалтера

Виходячи з того, що професійний бухгалтер обов'язково в тій чи іншій мірі має відношення до управління обліково-контрольним процесом, до складу його професійної діяльності входить цілий комплекс дій, які є слідством реалізації таких функцій як прогнозування, планування, регулювання і координація.

З метою уточнення складу класів професійних завдань доцільно побудувати функціональні моделі і цих функцій.

Таким чином, в основу структуризації завдань професійної діяльності фахівців зі спеціальності “Облік і аудит” за освітньо-кваліфікаційними рівнями слід покласти матричну модель взаємозв'язку основних функцій управління: планування, облік, контроль і аналіз, а також організаційне, інформаційне, методичне та технічне забезпечення обліково-контрольного і аналітичного процесів. Організація і ресурсне забезпечення функціонування кожної із підсистем управління будь-яким підприємством складає потенціал підприємства. Очевидним є те, що магістерський рівень освіти вирішує професійні завдання не тільки по забезпеченню процесів, але і по управлінню процесом забезпечення. Останнє викликає до життя таке завдання професійної діяльності як оцінка якості і ефективності функціонування підсистем обліку, контролю і аналізу підпорядкованих загальній меті системи управління підприємством. Такий методологічний підхід до структуризації завдань професійної діяльності фахівців на магістерському рівні підтверджує наявність обґрунтування дослідницької складової, яка передбачає формування таких професійних компетенцій як мати здібності до володіння навичками формування загальної концепції дослідження стану функціонування підсистем; до володіння методологією і методичним інструментарієм щодо оцінки ефективності функціонування підсистеми.

Формування такого складного комплексу професійних компетенцій є об'єктивною передумовою виокремлення в структурі завдань професійної діяльності фахівця магістерського рівня такого класу – як педагогічна діяльність, тобто здійснення діяльності з педагогіки фахівців молодшого

рівня з обліку, контролю та аналізу. Ця професійна діяльність передбачує наявність викладання відповідних навчальних дисциплін зі спеціальності.

Таким чином, деталізація професійних компетенцій залежить від методології дослідження структури і змісту професійної діяльності фахівця.

Сухарева, Л.О. Методологічні аспекти визначення професійних компетенцій фахівців з обліку і аудиту [Текст] / Л.О. Сухарева, В.О. Орлова, Н.В. Рассулова // збірник тез доповідей Міжнародної навчально-методичної конференції (10-11 грудня 2009 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2010. – С. 116-120.